

УДК 373.81`37.016:821`373.43

BORROWED NEW TERMS IN THE TEACHER'S PROFESSIONAL COMMUNICATION

ЗАПОЗИЧЕНІ НОВІТНІ ТЕРМІНИ В ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ ВЧИТЕЛЯ

Dyka N. M. / Дика Н.М.*c. p.s., prof. / к.п.н., проф.*

ORCID: 0000-0003-1385-5027

Glazova O. P. / Глазова О.П.*c. p.s., as.prof. / к.п.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-0554-9858

*Institute of Postgraduate Education, Borys Grinchenko Kyiv University,**Kyiv, P. Tychna Ave., 22-A, 02152**Інститут післядипломної освіти**Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,**м. Київ, пр. П. Тичини, 22-А, 02152*

Анотація. У статті висвітлено проблему запозичення новітніх термінів в професійному спілкуванні вчителів. Підкреслено, що значне посилення динаміки використання термінів-неологізмів було спричинено реформуванням української освіти. З цієї причини новітні педагогічні терміни потребують обов'язкового розуміння й недвозначного сприйняття вчителями закладів загальної середньої освіти. Визначено основні ознаки педагогічних термінів; обґрунтовано доцільність добору до новітніх термінів-англіцизмів (американізмів) українських відповідників. Зроблено висновок, що підтримуючи тісну культурну, політичну та соціально-економічну взаємодію українського народу з народами світу, необхідно дбати про збереження унікальних рис української мови, усвідомлюючи, що саме мова є потужним символом і важливою ознакою національної ідентичності.

Ключові слова: загальна середня освіта, методика навчання української мови, професійне спілкування вчителя, терміни-неологізми.

Вступ.

Термінологія сучасної педагогічної науки витлумачує й поєднує два взаємопов'язані напрями: традицію й новаторство. У свідомості педагогів нові поняття закріплюються передовсім уведенням нових термінів. Отже, задовольняти потреби спілкування фахівців терміни мають, не лише називаючи, а й логічно, вичерпно, точно визначаючи педагогічні поняття, методи та прийоми.

Значне посилення динаміки використання термінів-неологізмів було спричинено реформуванням української освіти. З цієї причини новітні педагогічні терміни потребують обов'язкового розуміння й недвозначного сприйняття вчителями ЗЗСО.

Термін (від лат. *terminus* – кінець, межа, кордон; *Terminus* – божество меж і кордонів) – слово або словосполучення, що позначає спеціальне поняття певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя.

Українська педагогічна термінологія налічує понад тисячу років. Перший педагогічний термін «книжне вчення» зафіксований у давньоруському літописі «Повість минулих літ». Одним із перших українських словників, де було названо й витлумачено педагогічні поняття, можна вважати «Лексикон» П. Беринди, виданий у 1627 році. Серед тисяч слів «Лексикону» значна частина пов'язана з питаннями виховання, освіти і навчання [5].

Питання педагогічної термінології розглядалися в наукових працях С. Гончаренка, В. Бондаря, І. Кочан, В. Кременя, С. Омельчука, Л. Полюги, П. Селігея, Л. Симоненко, С. Сисоєвої, О. Сухомлинської та ін.

Наука про створення в педагогіці нового називається педагогічною неологією (грец. *neos* – новий, *logos* – слово, вчення). Ця галузь досліджує етапи створення нового в педагогіці, визначає класифікацію педагогічних нововведень (інновацій) умови їх створення та ефективного впровадження, а також критерії новизни. Терміном педагогічна інновація (*pedagogical innovation*) позначають технологічне і методичне оновлення педагогічної діяльності, спрямоване на вирішення актуальних проблем виховання й навчання, процес освоєння нових засобів, технологій, методики; цілісні теоретичну, технологічну і методичну концепції оновлення педагогічної діяльності з метою її виходу на якісно новий рівень. Упровадження в системі освіти інновацій реалізується у таких аспектах:

- удосконалення традиційного педагогічного процесу (модернізація, модифікація, раціоналізація того, що вже існує);
- трансформація, тобто радикальні перетворення традиційного процесу;
- комплексність (комбінація) видозмін через поєднання елементів модернізації, модифікації та раціоналізації, а також трансформації традиційної системи [8, с. 130].

Саме для називання педагогічних інновацій: педагогічних понять, методів та прийомів – створюються терміни-неологізми. У разі сприйняття інновації

педагогами та суспільством такі неологізми поповнюють загальновживану термінологію. Так, ще донедавна як неологізм сприймався термін аудіювання (одночасне слухання-розуміння), нині ж ознак загальновживаних слів набули терміни аудіокнига, аудіословник, аудіосупровід до підручника, аудіоурок, аудіовізуальні засоби навчання.

Новітні терміни відбивають справді нові поняття, які поліпшують мислення, поглиблюють розуміння, прояснюють уявлення про досліджуваний предмет [6, с. 234].

Новітні терміни, як і сучасні педагогічні поняття, теорії й концепції, розтлумачують у спеціальних лексикографічних виданнях. Введення до навчальних планів вишів предметів «Українське термінознавство» та «Українська мова за професійним спрямуванням» спричинило створення галузевих навчальних словників, серед авторів яких – викладачі закладів освіти України.

Мета статті – визначити основні ознаки педагогічних термінів; обґрунтувати доцільність добору до новітніх термінів-англіцизмів (американізмів) українських відповідників.

Основний текст.

Як стверджує С. Сисоєва, розвиток понятійно-категоріального апарату педагогіки наприкінці XX – початку XXI ст. відображає особливості сучасного етапу технологічного прогресу, а відповідно, й характерні риси освіти доби глобалізації та інформатизації. Сучасність вирішення окреслених проблем визначається повнотою врахування тих умов, у яких опинилася сьогодні людина: глобалізований світ, технологічні виклики, розширення медіапростору і його вплив на свідомість людини, криза цінностей, проблеми міжкультурної комунікації тощо [7, с. 8].

Саме викликами глобалізації спричинено й освітні реформи в Україні, чим, власне, пояснюється значна кількість запозичень у сфері педагогічної термінології.

Слід відзначити, що певні складнощі виникають не лише у використанні, а

й у розумінні значення деяких термінів, запозичення яких спричинено процесом формування єдиного соціального, інформаційного й освітнього простору в масштабах усього світу, зокрема через Інтернет.

Енциклопедія освіти зазначає, що основними ознаками терміна є системність, наявність дефініції, тенденція до однозначності в межах свого термінологічного поля, тобто термінології певної галузі, стилістична нейтральність; точність семантики, висока інформативність [1, с. 707] (приклад терміна на доведення цієї тези подано в таблиці 1).

Таблиця 1 – Приклад терміна

Значення терміна <i>партнерство</i> (англ. patnership)	
В економіці	У педагогіці
Юридична форма організації підприємства, що посідає проміжне місце між індивідуальним підприємством та компанією з обмеженою відповідальністю; спільне підприємство декількох осіб, кожна з яких бере участь у ньому не лише внесенням свого капіталу, а й особистою працею. Добровільне комерційне об'єднання двох або більше осіб, в якому управління та розподіл прибутків регулюються підписаним між партнерами договором.	Місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками. [...] Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими одностудцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Авторська розробка

Отже, термін педагогіки має відповідати таким загальним вимогам:

1. Мати дефініцію (лат. *definitio*, від *definio* – визначаю), тобто стисле логічне визначення та істотні характерні ознаки означеного ним поняття, що забезпечує чітке окреслення та обмеження його значення.
2. Бути стилістично нейтральним (не мати емоційно-експресивного забарвлення та суб'єктивно-оцінного відтінку значення), адаптованим до норм української мови.
3. Бути придатним і зручним для утворення похідних термінів (тест – контрольне тестування, тест з автоперевіркою; цінності – система цінностей,

професійно-педагогічні цінності; проєктна методика – метод проєктної діяльності, технологія навчальних проєктів, інформаційний проєкт, дослідницький проєкт, творчий проєкт.

4. Бути чітко сформульованим і однозначним у сфері професійної діяльності з урахуванням того, що значна частина термінів, які мають однакове звучання, уживається в різних галузях науки.

5. Бажано, щоб термін не мав синонімів.

З огляду на мету статті, зосередимо увагу на останній із вимог. Віддаючи належне доцільності використання термінів-інтернаціоналізмів у міжнародному науковому спілкуванні, зауважимо, що розвиток терміносистеми переважно за рахунок запозичень є нелогічним, адже головне місце має посідати питома лексика, тим більше, що спілкування науковців не зводиться лише до письмового чи усного обміну думками з колегами-іноземцями.

Щодо професійного спілкування вчителів, то крім підготовки й обговорення наукових доповідей на конференціях і семінарах, воно передбачає ще й неформальні, проте важливі види робіт: обмін досвідом, аналіз навчальних ситуацій, консультування тощо. Відбувається добір, а часом і стихійне творення дублетів, тобто семантично рівнозначних із запозиченими рідномовних термінів, які називають один і той же науковий об'єкт або виражають одне й те наукове поняття. Стосовно термінів слово дублети вживають переважно у значенні «варіанти мовних одиниць», які далеко не завжди бувають виражені одним словом, частіше – словосполученням або й реченням (інтерактивність – взаємодія через діалог; гейміфікація – введення елементів гри в освітній процес з метою підвищення мотивації учнів до навчання; копірайт – спеціальний знак, який засвідчує охорону авторського права).

Більшість серед іншомовних запозичень належить сьогодні англізмам (американізмам). Так, популярний термін освіта впродовж життя, тобто безперервне особистісне і професійне самовдосконалення, походить з англійської мови (lifelong learning).

Ще до недавнього часу ускладнення виникали у використанні англіцизмів

тьюторство, куратор, воркшоп, спікер, тоді як сьогодні значення цих слів широко відоме значною мірою через використання українських відповідників-дублетів.

Структурний аналіз запозичених термінів дає підстави для виділення серед запозичених термінів таких груп [9, с. 37] (таблиця 2):

Таблиця 2 – Групи запозичених термінів

ПРОСТІ		
НЕПОХІДНІ	терміни, які на синхронному зрізі не мають твірних слів	<i>грант, сайт, чат, лінк, файл, мем</i>
ПОХІДНІ	терміни, у яких можна виділити твірні основи і словотворчі афікси	<i>веб+ресурси, блог+інг, спік+ер</i>
СКЛАДНІ		
терміни, у яких можна виділити дві твірні основи	<i>аудіобук (audio – слухання + бук – книжка), стейкхолдери (stake - частка + holder - володар, власник)</i>	
СКЛАДЕНІ		
терміни-словосполучення	<i>індивідуальна форма супервізії, групова форма супервізії</i>	

Авторська розробка

Дійсно, заміна запозиченого терміна дублетом є не завжди сприяє точності передавання його змісту, тому дехто з науковців не погоджується з доцільністю паралельного вживання, вважаючи, що дублет не спроможний передати всі охарактеризовані оригінальним терміном ознаки поняття, до того ж належним чином не виконує стилістичних функцій (сертифікат – свідоцтво, тест – випробування, перевірка, інтеракція – взаємодія, скіли – навички, уміння, лайфхак – підказка, порада).

Нині труднощі виникають передовсім у використанні таких поширених термінів, як супервізія (від англ. to supervise – спостерігати), провайдер (від англ. provide – надавати), фасилітація (від англ. facilitate – сприяти, допомагати), лайфхак (англ. life – життя, hack – порада, вигадка, хитрість),

Так, до слова супервізія в українській лексиці можна дібрати більш точне за змістом поняття – наставництво, отже, супервізор – це наставник, помічник, наглядач, консультант; провайдер – постачальник, надавач послуг; фасилітація – підтримка, допомога; стейкхолдер – учасник, посередник.

Висновки.

Поширеність запозичених з інших мов термінів є безумовним результатом введення української педагогічної науки в європейський освітній і науковий контекст. Розвиток і вдосконалення термінології української педагогіки заслуговує на увагу не лише педагогів, а й спеціалістів різних галузей знань: мовознавців, лексикографів, психологів, культурологів і потребує уніфікації та стандартизації. Підтримуючи тісну культурну, політичну та соціально-економічну взаємодію українського народу з народами світу, необхідно дбати про збереження унікальних рис української мови, усвідомлюючи, що саме мова є потужним символом і важливою ознакою національної ідентичності.

Література:

1. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г.Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Лазаренко Н.І., Іваницька Н.Л. Терміни в сучасній педагогічній науці. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Випуск 51. 2018. С. 5-10.
5. Марчук С., Кабак В., Борбич Н., Ковальчук І. Розвиток педагогічної термінології та становлення понятійно-категоріального апарату педагогіки. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2. 2024. С. 35–43, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.2.6>
6. Селігей П. О. Що нам робити із запозиченнями? *Українська мова*. 2007. № 3. С. 3-16.
7. Сисоєва С. Загальна педагогіка в сучасному педагогічному дискурсі. *Педагогічний процес: теорія і практика* (Серія: Педагогіка), 2019. № 1-2 (64-65).

C. 7-11. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewById/924812>

8. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А.В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 221 с.

9. Степанова О. Динаміка педагогічної термінології в сучасному освітньому процесі: структурно-семантичний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Філологія», вип. 9(77), 2020. С. 307-310. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/2954/2715>*

10. Сухомлинська О. В. До питання про становлення української педагогічної термінології: історіографічний аспект. *Понятійно-термінологічний апарат історико-педагогічних досліджень: історія і сучасні підходи: зб. матеріалів VI Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти (9 трав. 2021 р., м. Київ, НАПН України). Вінниця: Нілан-ЛТД, 2021. С. 8–10. URL: https://dnrb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/06/Conceptual_and_terminological_apparatus_2021.pdf*

Abstract. *The article highlights the problem of borrowing new terms in the professional communication of teachers. It is emphasized that a significant increase in the dynamics of the use of neologisms was caused by the reform of Ukrainian education. For this reason, new pedagogical terms require mandatory understanding and unambiguous perception by teachers of secondary education institutions. The main features of pedagogical terms are determined; the expediency of selecting Ukrainian equivalents for new Anglicisms (Americanisms) is substantiated. It is concluded that while maintaining close cultural, political and socio-economic interaction of the Ukrainian people with the peoples of the world, it is necessary to take care of preserving the unique features of the Ukrainian language, realizing that language itself is a powerful symbol and an important sign of national identity.*

Key words: *general secondary education, Ukrainian language teaching methodology, teacher's professional communication, neologisms.*

Статтю надіслано: 19.09.2025.

© Дика Н.М., Глазова О.П.